

250 години от рождението на Александър фон Хумболт

Евгени Головински

Отбелязването на кръгли годишнини от живота на именити личности или на исторически събития е отколешна традиция. Юбилейните дати подсеят обществото, че извън обичайното ежедневие съществуват пространства във времето, които са станали духовна собственост на всекиго.

Така всеки може да стане съпричастен на делото на един учен, писател, художник или държавник. Отбелязването на юбилейни дати по даден конкретен повод следва периодично хода на времето и напомня кои личности или събития заслужават особено внимание.

Епохалното дело на великия немски учен, пътешественик и общественик Александър фон Хумболт (Alexander von Humboldt, 1769 – 1859) също е отбелязвано периодично от международната научна общност. През 1999 г. беше чествана 230-та годишнина от неговото

рождение, която съвпадна с 200-годишнината от началото на латиноамериканското му пътешествие. По същото време се отбелязват и 170 години от неговото изследователско пътешествие из Русия (през 1829 г.), когато той посещава Урал, Алтай и Каспийско море.

Нашето списание „Природа“ отрази тези юбилейни дати с нарочен брой (бр. 1, 1999 г.), за който наши хумболтианци написаха статии, а тогавашния Генерален секретар на фондация „Александър фон Хумболт“ (гр. Бон, Германия) г-р Манфред Остен (Manfred Osten) прие любезно поканата ни да публикува една своя статия, която озаглави **„Чимборасо или върхът на свободата**. Бележки към съвременното звучене на възгледите на Александър фон Хумболт“. В своя

Alex. v. Humboldt

Корица на списание „Природа“ бр. 1, 1999 г.

За делото на Александър фон Хумболт д-р Манфред Остен пише: „Днес Хумболт със сигурност би станал нобелист. С многобройните си, направени по време на изследователските пътешествия наблюдения и научни измервания, той допринесе за развитието на почти всички клонове на науката, като ги обогатява с нови знания“

анализ Манфред Остен извежда като особено важна характеристика на делото на Хумболт неговото неугържимо научно любопитство към различни области на природните науки, неговия стремеж за опознаване на неизученото, откриването на нови пространства – в най-непосредствения смисъл на този израз.

Действително, ние виждаме, че делото на Александър фон Хумболт се вписва хармонично в типичните белези на тогавашната епоха. Началото на 19-тия век ражда имена на велики изследователи и за мнозина заниманията с нау-

Хумболд и близкият му сътрудник Еме Бонпланд в основите на Вулкана Чимборазо

ка се превръщат не само и не толкова в област на изява, колкото в съзнателно избрана професия. Едно явление, което придобива белезите на тенденция, която продължава и до сега. За конкретни науки започват да се утвърждават професионално ориентирани структури, някои от които прерастват в академии. Науката като че спонтанно, но категорично утвърждава водещата си роля в интелектуалното, социално и промишлено развитие на обществото.

През 19-тия век възникват природни науки, чиито основатели са наясно с ролята, която имат да изиграят създаваните от тях области на знанието. Това очевидно е в съзвучие със стремежа на интелектуалците от този период да изтъкват с особена сила ролята на тези науки и на технологиите в напредъка на обществото. За илюстрация ще цитирам един от големите учени от това време, съзателя на агрохимията Юстус фон Либих (Justus von Liebig, 1803 – 1837),

който в своите „Химически писма“ („Chemische Briefe“), издадени като научно-популярно произведение през 1844 г. беше писал: „Историята на напредъка в природните науки и състоянието на духовното образование в съвременния свят е свързана не с делата на мозъци князе или прочути военоначалници, а с безсмъртните имена на Колумб, Коперник, Кеплер, Галилей и Нютон“. В същия дух Манфред Остен оценява и приноса на Хумболт към прогреса на природните науки. Той пише: „С многобройните си, направени по време на изследователските пътешествия наблюдения и научни измервания, той допринесе за развитието на почти всички клонове на науката, като ги обогатява с нови знания. Същевременно допринесе за отделянето на

Акаг. Евгени Головински е доктор по химия, доктор на биологичните науки и професор по биоорганична химия. Основните му приноси са по създаването на нови методи за синтез на важни групи органични съединения и по изясняването на биохимичните механизми на действие на лекарствени средства.

Продължителните пътешествия заемат съществена част от многообразната изследователска дейност на Хумболт. Тук е представена картата на латиноамериканското му пътуване

природните науки в отделни клонове през XIX и XX век.” И по-нататък:

„Хумболт подпомага това отделяне, защото той самият е гений на интердисциплинарните науки... Ако днес цели научни дисциплини, като климатология, екология, океанография, география, картография, растителна география, приемат Хумболт за свой духовен баща, а Хумболтовата слава на най-голям географ и пътешественик на новото време стои извън всяко съмнение, то дори тогава по правило се забравя, че тайната на неговото познание се крие в сравнителната методика, в неговото неортодоксално и безгранично любопитство към изследователската работа. Хумболт притежава високоразвит талант да сравнява, който навсякъде му дава в ръцете тази връзка, която му е необходима, за да свърже всички факти.”

В многообразното и богато дело на Александър фон Хумболт особено ярко се откроява неговата характеристика

В памет на Александър фон Хумболт периодично са издавани пощенски марки. Тази марка, със стойност 50 пфенига е издадена в Германия през 1969 г. по повод 200-год. от неговото рождение

Статуя на Хумболд на „Будапестер щрасе“ в Берлин

на неуморен пътешественик. Впрочем, изследователското любопитство на мнозина негови съвременници е свързано тъкмо с пътешествията. Класически пример за пътешественик изследовател е Чарлс Дарвин (Charles Robert Darwin, 1809 – 1882), който предприема прочутото си световно пътуване с „Бигъл“ 30-ина години след първата експедиция на Хумболт. Тази експедиция на Хумболт извън границите на Стария континент започва на 5 юни 1799 г., в която негов спътник е френският лекар Еме Бонплан. Впоследствие Хумболт предприема и други, станали също знаменити пътувания, за които разказва в свои пътеписи. Чарлс Дарвин тръгва на пътешествие с „Бигъл“ на 27 декември 1831 г. Той взима със себе си четири книги. Забележете: наред с Библията,

един том на Милтън и един том на Лайъл Чарлс Дарвин слага в скромния си багаж и пътеписа на Александър фон Хумболт.

Разностранните научни, литературни и обществени интереси и приноси на Александър фон Хумболт сигурно ще продължават да бъдат обект на задълбочени проучвания. В това са убедени мнозина от онези, които проучват неговия живот и творчество.

Една от насоките, в които са се ориентирали мислите и делата на Хумболт е област, на която е уместно да отделим подходящо внимание. Става дума за отношението на големия немец към популяризирането на научните знания. Манфред Остен се спира много конкретно на този въпрос в статията си в „Природа“, като казва, че „Хумболт е бил убеден ... в това, че популяризацията е задължение на науката... С публикуваните през 1808 година „Възгледи върху природата“ и с изнесения от него през 1825 – 1828 година в един парижки салон цикъл от научнопопулярни лекции той се стреми да допринесе за издигането културата на своите съграждани... Важен резултат е ... привличането на различна аудитория, обхващаща от работника до говорците среди“.

Нека кажем, че за написването на забележителния труд на Хумболт „Космос“ основните теми идват тъкмо от научнопопулярните лекции, които той изнася. Впрочем, да не забравяме, че не са малко забележителните научни и литературни произведения, чиито автори са използвали и продължават да използ-

ват идеи и вече премислен материал от свои лекции, изнасяни пред широка любознателна публика.

Малцина са личностите в историята на цивилизацията, на чието име са назовавани толкова много и то най-различни обекти, както Александър фон Хумболт. Неговото име носят планински масиви, реки, ледници и населени места в Америка, Централна Азия, на остров Нова Каледония, ледник в Гренландия, един лунен кратер, както и редица растения. Берлинският университет също носи името на братята Александър и Вилхелм Хумболт. Една от най-авторитетните фондации в света, която подпомага международните научни контакти и особено растежа и развитието на млади учени от всички специалности е немската фондация „Александър фон Хумболт“.

Мнозина български учени и дейци на културата познават особено добре делото на Александър фон Хумболт. Това в определена степен е свързано с приоритетите на немската фондация, носеща неговото име. Хумболтовият съюз в България, чиито членове – „хумболтианци“ – са бившите стипендианти на Фондацията, се утвърди като авторитетна българска неправителствена организация. Съюзът провежда редовно национални и международни научни конференции, участва активно в обществения живот на нашата страна. По един непринуден начин той следва философията на Хумболт за хармония и взаимовръзка между природните и хуманитарните науки. ■